

СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА ПРОЦЕСИ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Сталий розвиток – стратегія людства ХХІ ст., що характеризується розвитком суспільства, який задовольняє потреби нинішнього покоління, не ставлячи під загрозу здатність наступних поколінь задовольняти їхні власні потреби.

Концепція сталого розвитку ґрунтується на п'яти головних принципах:

- людство може надати розвитку сталого й довготривалого характеру, для того щоб він відповідав потребам людей, які живуть зараз, не втрачаючи при цьому можливості майбутніх поколінь задовольняти свої потреби;

- обмеження у сфері експлуатації природних ресурсів відносні, вони пов'язані з сучасним рівнем техніки й соціальної організації, а також зі здатністю біосфери до самовідновлення;

- необхідно задовольнити елементарні потреби всіх людей і всім надати можливість реалізувати себе у житті;

- необхідно урівноважити можливості тих, хто користується надмірними грошовими й матеріальними благами, з екологічними можливостями планети, зокрема щодо використання енергії;

- населення має відповідати потенціалу глобальної екосистеми Землі.

Головна мета концепції сталого розвитку суспільства полягає в забезпеченні нескінченного існування людської цивілізації та її прогресивного розвитку. Основна особливість світового розвитку – прискорена глобалізація, що виявляється в посиленні міжнародних зв'язках, потоках товарів, послуг та фінансів. Глобалізація характеризується взаємозалежністю національних економік та їх взаємопроникністю, формуванням міжнародних виробничих комплексів поза національними кордонами, фінансовою взаємозалежністю економічних систем країн світу, розширенням масштабів обміну товарами та послугами, капіталами, трудовими ресурсами, тяжіння світової економіки до єдиних стандартів, цінностей, принципів функціонування.

Глобалізація як складний за своєю структурою процес, розвивається під впливом низки чинників: політичних, ідеологічних, культурологічних, цивілізаційних. Це зумовлює подвійний характер процесу. З одного боку, він є об'єктивним як результат розвитку виробничих сил та відповідних їм економічних відносин, а, з іншого, - суб'єктивний - як результат певної політики, яка проводиться найбільш потужними країнами. У цій роздвоєності приховується одна з суперечностей глобалізації. З одного боку, суб'єктивний глобалізм використовує об'єктивний процес розподілу праці з метою реалізації своїх економічних інтересів та переформатовує міжнародні зв'язки у бажаних для себе напрямках для отримання доступу до економічних та фінансових ресурсів. З іншого - об'єктивна глобалізація, маючи на меті формування простору здійснення ефективного обміну для максимального задоволення потреб кожної особи у світовому суспільстві, обмежує можливості суб'єктивних глобалістів, які прагнуть досягнення індивідуальної мети.

Сучасна економічна реальність переконливо свідчить, що перспективи, темпи і загальний вектор соціально-економічного прогресу національних господарств у тій, чи іншій мірі визначається глобалізаційними процесами та спроможністю національних економік протистояти глобальним викликам. У зв'язку з цим перед світовою наукою постає завдання пошуку нових концептуальних підходів, шляхів і механізмів соціально-економічного розвитку, тому що зміни, які відбуваються у соціально-економічних відносинах, значно випередили їхнє теоретичне осмислення, а тим більше обґрунтування.

Однією з нових теоретичних доктрин, що зробила спробу відповісти на сучасні виклики, є концепція сталого розвитку. Сутність її полягає у тому, що соціально-економічний розвиток має бути спрямований на гармонізацію еколого-економічного простору з урахуванням поточних інтересів і потреб кожної особистості і суспільства в цілому без загрози для інтересів і потреб майбутніх поколінь. Теоретичні дослідження сталого розвитку і глобалізації відбуваються паралельно, хоча ці явища тісно пов'язані та взаємообумовлені, при цьому вони є діалектично суперечливими. Виходячи з цього, головною проблемою є гармонізація і синхронізація сталого розвитку і процесу глобалізації, обґрунтування спроможності їх одночасної реалізації.

Значний вплив на формування наукових уявлень про сталий розвиток, стабільність, глобалізацію формують праці класиків теорії і методології розвитку економічних, соціальних, екологічних систем; розробників теорії циклів та криз; представників фізико-біологічного концептуального підходу; дослідників теорії глобалізації. Дослідження і публікації у сфері сталого розвитку та глобалізації висвітлено в працях українських та зарубіжних авторів: О. Білоруса, М. Блауга, Б. Боулінга, В. Гейця, М. Кондратьєва, В. Коллонтая, Р. Коуза, П. Кругмана, Д. Лук'яненка, В. Лукашевича, Ю. Пахомова, Т. Туниці. Але, не дивлячись на наукові праці у даній сфері, низка проблемних питань залишається недослідженою, зокрема, невизначеними залишаються шляхи та механізми реалізації сталого екологічно та економічно безпечного розвитку в межах нестійкості соціально-економічних систем в умовах глобалізації.

Глобалізація є процесом посилення взаємозв'язків національних економік країн світу. Що, у свою чергу, стало результатом дій багатьох чинників, зокрема й дій урядів щодо торгівлі і ринків капіталу, приватизації і регуляції економічної діяльності. Слід зазначити, що важливим аспектом є розвиток інформаційних і комунікаційних технологій, адже посилені фінансові потоки інтернаціоналізуються і стимулюються саме глобальними інформаційними системами. Саме це є метою покращення та прискорення економічного, політичного, соціального та культурного розвитку.

Нині відбувається безпрецедентна за масштабами і глобальна за характером економічна інтеграція, що дає змогу розвивати та встановлювати глибокі та стійкі взаємозв'язки між окремими групами країн, проведення між ними злагодженої міждержавної економічної політики.

Безперечно, що прогресивні сторони глобалізації позитивно впливають на сучасний хід сталого розвитку. Водночас негативи глобалізації, які особливо дошкуляють більшості країн, що розвиваються, є стримуючим чинником, суттєвим бар'єром на шляху глобального сталого розвитку. Вигоди і можливості глобалізації залишаються сконцентрованими у відносно невеликій кількості країн. На жаль, глобалізація для багатьох людей принесла серйозні виклики, загрози і непередбачуваність. Глобалізація веде часто до певної обмеженості і навіть ізоляваності в економічній сфері. Нерідко вона розвивається відокремлено від складної соціальної і екологічної ситуації. Для більшості людей в країнах, що розвиваються, глобалізація залишається сумнівною цінністю, доки ці країни не відчують справді позитивного впливу глобалізації на свою долю. Глобалізація, щоб перетворитися на реальний загальносвітовий процес, має стати благом для всього людства і для кожної людини.

Саме сучасний світовий розвиток свідчить про наявність значних бар'єрів, що перешкоджають глобалізації працювати на користь всіх країн і народів. Йдеться про перешкоди на шляху торгівлі товарами і послугами, потоків робочої сили, про відсутність достовірної національної звітності, кількісний та якісний стан ресурсозабезпеченості, розвиток злочинності, міжнародний тероризм. Згадані негативи поглиблюють вже існуючу в світі нерівність, величезний розрив між багатими і бідними.

Розвинені країни і країни, що розвиваються, мають співпрацювати на взаємовигідних умовах. І найважливіша арена цієї співпраці – це боротьба з бідністю. Саме це є очевидно найважливішою сферою, де розвинені країни і країни, що розвиваються, мають співпрацювати в справі сталого розвитку. Сталого розвитку не можна досягти без створення кращого майбутнього для бідних всього світу.

І якщо для країн-глобалізаторів глобалізація означає можливість пожинати вагомі здобутки зростаючої інтеграції, взаємовпливу і взаємозалежності, переважна більшість людства такої нагоди не має. Це є своєрідним відторгненням, ізоляцією від сучасної цивілізації, від рівноправного справедливого користування її ресурсами та перспективами.

Погляди на сталий розвиток у країнах, що розвиваються, відрізняються від тих, що існують у розвинених країнах. Досить тривалий час у країнах, що розвиваються, домінувало переконання, що захист навколишнього середовища є своєрідною розкішшю, яка заважає, мовляв, економічному розвитку. Відповідно мало в яких країнах, що розвиваються, існували якісь сильні рухи на захист навколишнього середовища. Однак зв'язок між бідністю і навколишнім середовищем існує, як і між і навколишнім середовищем і розвитком загалом. Глобалізація політики у сфері навколишнього середовища виявилася рушійною силою, яка сприяла активній участі країн у об'єднанні ООН з питань навколишнього середовища і розвитку.

Країни, що розвиваються, здобувають цінний досвід щодо сталого розвитку. Цей процес має характеризуватися такими основними особливостями:

- залучення громадськості до проблематики захисту навколишнього середовища і ресурсозбереження;
- створення форумів для започаткування діалогу між соціальними секторами з проблем сталого розвитку і вирішення їх у цьому контексті;
- інновації екологічної політики у правовій та організаційній сферах;
- започаткування модельних проектів щодо сталого розвитку;
- удосконалення можливостей урядів країн, що розвиваються, відповідати на потреби, що виникають у міжнародній системі.

Таким чином, сталий розвиток та процеси глобалізації у світі є процесами гармонізації, поєднання між собою навколишнього середовища, економіки й добробуту людей у триєдину систему. Саме тому це можливо за умови вдосконалення управління природокористуванням, економікою та суспільством на всіх рівнях: глобальному, національному й локальному.